

סילבוס - תוכנית הוראה לקורס

המדרש בצבע: הגדות פסח מצוירות

ליאור יעקובי | המחלקה לתלמוד ותורה שבעל פה בשיתוף המחלקה
לאומנות יהודית

The Midrash in Full Color: Exploring the Illustrated Passover Haggadah

מס' קורס 09129-01

הרצאה	סוג הקורס:
2	היקף נ"ז:
תשפ"ז	שנת לימודים:
א'	סמסטר:
רביעי, 18:00	יום ושעה:
—	שעת קבלה:
Leor.jacobi@biu.ac.il	מייל מרצה:
—	קישור לאתר למדה:

תיאור הקורס ומטרות למידה

תקציר הקורס

הקורס עוסק באמנות יהודית הנמצאת בספר המרכזי והקלאסי של היהדות ושל הבית היהודי: הגדות פסח מאוירות. במסגרת הקורס נתמקד באמנות היהודית בימי הביניים, בעת החדשה ובעידן המודרני כפי שהיא באה לידי ביטוי בהגדות. יושם דגש על האמצעים האמנותיים שננקטו להעברת המסורת המדרשית היהודית באופן הנאמן למקורות הטקסטואליים והאוראליים, ובמקביל על עדכון המסורת בהתאם לצרכיו של כל דור.

מטרות/תוצרי הלמידה

ידע

1. הלומדים יכירו וינתחו מבחר יצירות מתוך הגדות פסח מאוירות מן ימי הביניים, העת החדשה

והתקופה המודרנית

2. הלומדים ינתחו את הרקע התורני, ההיסטורי והחזותי של האיורים, תוך זיהוי התקופה, האזור והקהילה שבהם נוצרו
3. הלומדים יבינו את המוטיבים המרכזיים ואת מדרשי חז"ל כפי שהם באים לידי ביטוי בציור בודד וברצף האיורים בספרי הגדה מאוירים

מיומנויות

1. הלומדים יפרשו את הקשר בין טקסט, מדרש, מנהג וציור בהגדות פסח מאוירו
2. הלומדים ישוו בין הגדות מאוירות מאזורים ומתקופות שונות, תוך בחינת היחס בין מסורת חזותית יהודית לבין אמנות הסביבה
3. הלומדים ישתמשו במאגרים מקוונים של כתבי יד ותמונות לשם איתור, תיאור וניתוח עצמאי של מקורות חזותיים

למידה פעילה - תכנון מהלך השיעורים

הקורס משלב הרצאות פרונטליות המועברות באמצעות מצגת דיגיטלית, דיונים בכיתה, עבודה עם מאגרי כתבי יד מקוונים, והדרכה בשימוש בקבצים ותמונות אלקטרוניים של ההגדות המקוריות כהכנה למחקר עצמאי במקורות. שיעור אחד יוקדש לסיוור בספרייה המרכזית, במדור לספרים נדירים, ובו יוצגו כתבי יד עתיקים, ספרים נדירים ופקסימיליות של כתבי יד הקורס כולל קריאה שבועית, השתתפות פעילה, עיון עצמאי באיורי הגדות, וכתובת סיכומים קצרים או מטלות תרגול בהתאם להנחיות המרצה

מס' השיעור	נושא השיעור	למידה פעילה	קריאה/ צפיה נדרשת	הערכה תהליכית/מעצבת
1	מבוא ורקע: הגדות של פסח לדורותיהן וכתבי יד עבריים מאוירים	דיון מבוא הגדה, מדרש טקסט ותמונה	נרקיס, כתבי-יד עבריים מצויירים 1984	
2	ימי הביניים: סקירה כללית של הגדות מספרד, אשכנז ואיטליה	מיפוי ראשוני של מסורות אזוריות בהגדות	Cohen, Signs and Wonders, 2018	
3	שיעור בספרייה המרכזית: תצוגת הגדות בפקסימיליות וספרי מחקר	סיוור ועיון בפקסימיליות ובספרי מחקר	Narkiss, The Golden Haggadah, 1997	
4	הגדות מ'ספרד', קטלוגיה ופרובנס מתחילים מבראשית	ניתוח רצף איורים מקראיים בהגדה	Kogman-Appel, Illuminated Haggadot from	

	Medieval Spain, 2006			
5	Kogman-Appel, "The Audiences of the Late Medieval Haggadah," 2015; Bollati, Cassen and Epstein, The Lombard Haggadah, 2019	השוואת קהל יעד, סגנון ומסורת חזותית	הגדות מאשכנז ואיטליה	
6	Epstein, The Medieval Haggadah, 2011; קוג'מן-אפל, הגדת נירנברג השניה, תשנ"ג	תרגיל השוואתי של הגדות יחסי דמיון/שוני	שלושה זוגות: ריילנדס-אח, זהב-אחות, נירנברג השני-יהודה	
7	Cohen, "Seder Foods and Customs in Illuminated Medieval Haggadot," 2011	ניתוח ציורי מצה ומרור מול הלכה ומנהג	מאכלי הסדר בציור: מצה ומרור	
8	גויטיין, "מזיגת כוס לאליהו הנביא תשע"ה; שחם-רוזבי, עד שיבוא אליהו 2021	דיון במנהג משיחיות וייצוג חזותי	ארבע כוסות, הכוס החמישית, כוס אליהו וביאת המשיח	
9	אופנברג, צדקה כשריון" וכובע "ישועהבראשו תשע"ז	קריאה חזותית של פרטי לבוש מרחב, חפצים ומנהגים	אגדת ההגדה וההיסטוריה בהגדה, המאורות: בית הכנסת, בגדי נשים בזיירות והארטישוק	
10	גולדשמידט, הגדה של פסח, תש"ך	השוואת כתב יד ודפוס, שינויי צבע פרשנות ומבנה	ההגדה בעידן הדפוס: שחור-לבן ועליות הפירושים	
11	Schrijver, "The Eye of	ניתוח אמנות הספר היהודי	החזרת הציור והצבע בעידן המודרני המוקדם	

	the Beholder," 2013	במאה השמונה עשרה	
	Sabar, "The Historical and Artistic Context of the Szyk Haggadah," 2008; Kasher, Israel Passover Haggadah, 1950	דין בהיסטוריה שואה, צינות וייצוג ירושלים	12 הגדות מודרניות, השואה והצינות לשנה הבאה בירושלים
		חזרה, דין מסכם ושאלות לקראת הבחינה	13 סיכום וחזרה לקראת הבחינה

*ייתכנו שינויים בסילבוס בהתאם לקצב ההתקדמות ואפקטיביות הלמידה

ציון סופי

מסקל בציון הסופי	תיאור התוצר
מהציון הסופי 10 %	השתתפות פעילה
מהציון הסופי 20 %	מטלות כתיבה / תרגילי עיון (תהליכי)
מהציון הסופי 70 %	מבחן סופי (מסכמת)

דרישות הקורס

קריאת חובה

השתתפות פעילה

מטלות כתיבה / תרגילי עיון קצרים

דרישות קדם

ידע בסיסי באנגלית לצורך קריאת מאמר או פרק מחקר מדי שבוע

ביבליוגרפיה

קריאת חובה

אופנברג, שרה. "צדקה כשריון וכובע ישועה בראשו: משמעות כפולה של איורי לוחמים בהגדה פעמים 150-152, תשע"ז, עמ' 323-347." Add. 14761. מהספרייה הבריטית גויטיין, טל. "מזיגת כוס לאליהו הנביא: תיאור לא מוכר של המנהג מהמאה החמש עשרה בהגדת ארנה מיכאל." מחקרי ירושלים בפולקלור יהודי כט, תשע"ה, עמ' 79-102
גולדשמידט, דניאל. הגדה של פסח: מקורותיה ותולדותיה במשך הדורות בצירוף הנוסח הבדוק ותצלום ההגדה העתיקה ביותר מן הגניזה הקהירית עם דפי-דוגמה מתוך הגדות כתובות ומודפסות יקרות-המציאות. ירושלים: מוסד ביאליק, תש"ך
נרקיס, בצלאל. כתבי-יד עבריים מצויירים, מבוא מאת ססיל רות. ירושלים: כתר, 1984
קוג'מן-אפל, קטרין. הגדת נירנברג השניה: ניתוח סגנוני ואיקונוגרפי של האוירים. דיסרטציה, האוניברסיטה העברית בירושלים, תשנ"ג
שחם-רוזבי, חנה. "עד שיבוא אליהו." סגולה, מרץ 2021, עמ' 28-35

Bollati, Milvia, Flora Cassen, and Marc Michael Epstein. *The Lombard Haggadah*. New York-Paris-Chicago, 2019.
Cohen, Adam S. *Signs and Wonders: 100 Haggada Masterpieces*. Toby Press, 2018.
Cohen, Evelyn M. "Seder Foods and Customs in Illuminated Medieval Haggadot." In *The Experience of Jewish Liturgy: Studies Dedicated to Menahem Schmelzer*, edited by Debra Reed Blank, 23-39. Brill Reference Library of Judaism 31. Leiden: Brill, 2011.
Epstein, Marc Michael. *The Medieval Haggadah: Art, Narrative, and Religious Imagination*. New Haven, CT: Yale University Press, 2011, 45-63.
Kasher, Menachem M. *Israel Passover Haggadah*. New York: Schulsinger, 1950.
Kogman-Appel, Katrin. *Illuminated Haggadot from Medieval Spain: Biblical Imagery and the Passover Holiday*. University Park: Pennsylvania State University Press, 2006.
Narkiss, Bezalel. *The Golden Haggadah*. London: British Library, 1997.
Sabar, Shalom. "The Historical and Artistic Context of the Szyk Haggadah." In *Freedom Illuminated: Understanding the Szyk Haggadah*, edited by Byron L. Sherwin and Irvin Ungar, 33-170. Burlingame, CA: Historicana, 2008.
Schrijver, Emile. "The Eye of the Beholder: Artistic Sense and Craftsmanship in Eighteenth-Century Jewish Books." *IMAGES* 7.1 (2013): 35-55.
<https://doi.org/10.1163/18718000-12340037>.

קריאת העשרה

גויטיין, טל. מרקם החיים התרבותיים-חברתיים של יהודים בקהילות אשכנז במאה ה-15, כפי שהם באים לידי ביטוי בהגדות מאוירות לפסח. דיסרטציה, אוניברסיטת בן-גוריון, באר שבע, 2019
לדרמן, שולמית, וקטרין קוג'מן-אפל. "הבריאה יש מאין וביטוייה החזותיים בהגדת סרייבו." בתוך תמונה וצליל: אמנות, מוסיקה והיסטוריה, בעריכת י' כהן, ירושלים: מרכז זלמן שזר, 2007, עמ' 64-131
צירליון, יעל. עבודותיו המוקדמות של יואל בן שמעון: סופר ואמן יהודי במאה ה-15. דיסרטציה האוניברסיטה העברית בירושלים, תשנ"ה

Cohen, Adam S. "La Haggadah multi-sensorielle." *Cahiers de Civilisation Médiévale* 55.220 (2012): 521-540.

Edmunds, Sheila. "The Place of the London Haggadah in the Work of Joel Ben Simeon." *Journal of Jewish Art* 7 (1980): 25-34.

Goldstein, Daniel, ed. *The Ashkenazi Haggadah: A Hebrew Manuscript of the Mid-15th Century from the Collections of the British Library, Written and Illustrated by Joel Ben Simeon Called Feibush Ashkenazi*. New York: Harry N. Abrams, 1985.

Gronemann, Simona. *Crossing Cultures: The Darmstadt Haggadah*. Tufts University Master's Thesis, 1992.

Harris, Julie Ann. "Love in the Land of Goshen: Haggadah, History, and the Making of British Library, MS Oriental 2737." *Gesta* 52.2 (2013): 161-180.

Harris, Julie A. "Polemical Images in the Golden Haggadah (British Library, Add. MS 27210)." *Medieval Encounters* 8.2-3 (2002): 105-122.

Jacobi, Leor. "On the Mighty Hand of the Lord: Medieval Falconry Intrudes upon the Bible." In *Raptor on the Fist: Falconry, Its Images and Similar Motifs throughout the Millennia on a Global Scale, 879-889*. Kiel/Hamburg: Wachholtz, 2020.

Kogman-Appel, Katrin, and David Stern, eds. *The Washington Haggadah: Joel ben Simeon; A Fifteenth-Century Manuscript from the Library of Congress*. Cambridge, MA: Belknap, 2011.

Kornfeld, Abby. "Abraham b. Isaac ha-Levi of Girona: Poet and Patron of the So-called Barcelona Haggadah, 1370-1393." *Journal of Medieval Iberian Studies*, 2023. DOI: 10.1080/17546559.2023.2194290.

Loewe, Raphael. *The Rylands Haggadah: A Medieval Sephardi Masterpiece in Facsimile*. New York: Harry N. Abrams, 1988.

Metzger, Mendel. *Étude iconographique et stylistique des manuscrits enluminés et décorés de la Haggada du XIIe au XVIe siècle. Études sur le Judaïsme Médiéval* 2. Leiden: Brill, 1973.

Müller, David H., and Julius von Schlosser. *Die Haggadah von Sarajevo: Eine spanisch-jüdische Bilderhandschrift des Mittelalters*. Vienna: Hölder, 1898.

Narkiss, Bezalel, ed. *The Golden Haggadah: A Fourteenth-Century Illuminated Hebrew Manuscript in the British Museum*. London: British Museum, 1970.

Sabar, Shalom. *The Sarajevo Haggadah: History & Art*. 2 vols. Sarajevo: National Museum of Bosnia and Herzegovina, 2018.

Shalev-Eyni, Sarit. "Who Are the Heirs of the Hebrew Bible? Sephardic Visual Historiography in a Christian Context." *Medieval Encounters* 16.1 (2010): 23-63.

Stern, David, Christoph Marksches, and Sarit Shalev-Eyni. *The Monk's Haggadah: A Fifteenth Century Illuminated Codex from the Monastery of Tegernsee with a Prologue by the Friar Erhard von Pappenheim*. University Park, PA: Pennsylvania State University Press, 2014.

Zirlin, Yael. "The Schocken Italian Haggadah of c. 1400 and Its Origins." *Jewish Art* 12-13 (1986-1987): 55-72.

Zirlin, Yael. "Discovering the Floersheim Haggadah." *Ars Judaica* 1 (2005): 91-108.